

ARTVIN'DE YABAN MERSİNİ (*Vaccinium sp. likapa*) YETİŞTİRİCİLİĞİ EĞİTİMİ KONULU AB PROJESİNİN TANITIMI VE PROJENİN YÜRÜTÜLMESİNDE KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER VE SORUNLAR

Cantürk GÜMÜŞ¹
Gökçen HANGİŞİ ÖLMEZ³

Zafer ÖLMEZ²
Çağlar KALENDER⁴

¹ Prof. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, 61080 TRABZON

² Doç. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi, 08000 ARTVİN

³ Orm. Yük. Müh. Orman Bölge Müdürlüğü, Silvikültür Şube Müdürlüğü, 08000 ARTVİN

⁴ Orm. Müh. Orman Bölge Müdürlüğü, AB Proje Destek Ofisi, 08000, ARTVİN

Özet

AB destekli bu eğitim projesinde (DOKAP-LDI-172), tarımsal üretim tekniklerinin ve becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunarak bölgedeki insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölgede gelir getirici faaliyetlerin artırılmasına katkıda bulunarak, bölgenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Ekonomik değeri oldukça yüksek olan yaban mersini (likapa, maviyemiş) (*Vaccinium sp.*) yetiştiriciliği, toprak, ekoloji ve fidan yetiştirme teknikleri konusunda eğitim verilmesiyle, gelir düzeyi düşük Artvin yöresi köylü ve çiftçilerine (29'u kadın 85 kişi) yaban mersini yetiştiriciliği mesleği tanıtılmış ve bu konuda gerekli bilgi ve beceriyi kazanmaları sağlanmıştır. Projenin sürdürülebilirliği için bir eğitim destek merkezi ve uygulama bahçesi kurulmuştur. Ayrıca ileriki yıllarda yaban mersini yetiştiriciliği konusunda gönüllü eğitim vermesi amacıyla 24 orman mühendisi ve/veya ziraat mühendisine yaban mersini yetiştiriciliği eğitimi verilmiştir. Türkiye'nin yaban mersini yetiştiriciliğine en uygun doğal ortamlarından biri olan Artvin'in boş (çayır) tarım alanlarının en iyi şekilde değerlendirilmesi, bölgedeki STK'lara proje üretimi konusunda örnek olunması ve ormanlar üzerindeki baskının ve köyden kente göçün azalması yine projenin amaçları arasında yer almaktadır. Hedef grup olarak öncelikle gelir düzeyi düşük, köyde yaşayan ve tarımla geçinenler ile kente göç etmeyi düşünenler arasından okur-yazar köylüler seçilmiştir. Tarımsal tür çeşitliliğinin az olması, yeterli gelir getirmemesi yörede sıkıntılar yaratmakta, mevcut tarım yöntemleriyle tarımdan yeterli geliri elde edemeyen köylüler köyden göç etmek yolunu seçmektedirler. Bu nedenle tarım alanlarının büyük bir kısmı kullanılmamakta ve çayır alanına dönüşmüş durumdadır. Bu projenin hazırlanmasına neden olan ihtiyaç ve sorunlar ile amaçlar yukarıda kısaca açıklanmıştır. Proje çağrıları açıklandıktan sonraki hazırlık aşaması, projenin yazılması, faaliyet planının hazırlanması, bütçesinin oluşturulması, iştirakçi kuruluşların ve sağlayacakları katkıların belirlenmesi sırasında yaşanan güçlükler ile proje kabulünden sonra bütçenin kullanılması sırasında ülkemiz ve AB mevzuatlarından kaynaklanan sorunlar, özellikle yerel kalkınma girişimleri kapsamındaki projelerde, proje sahibinin üniversiteler olması durumunda yaşanan güçlükler ve öneriler bu bildiriye açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: AB Projesi, TR90, Yerel Kalkınma, Yaban Mersini, Likapa, *Vaccinium*

Introduction of a EU-Funded Project on Training Program for Growing Bluberry (*Vaccinium sp. Likapa*) in Artvin and Difficulties Encountered During the Implementation of the Project

Abstract

This training project (LDI-172) supported by EU is focused on the contributing economic development of region by improving of human resources via contributing development of agricultural outturn techniques and abilities. By the trainings of growing blueberry (Likapa, maviyemiş) (*Vaccinium sp.*) that has very high economic value, soil knowledge and arboricultural techniques; blueberry cultivation was introduced to the villagers and farmers of low incoming region of Artvin and made them got necessary knowledge and ability. For the sustainability of project, an education support center and a demonstration garden have

been established. In addition, the training of growing blueberry has been given to 24 forest and/or agricultural engineer for the voluntary trainings for next years. For the best usage of empty (meadow) areas of Artvin that is the most suitable region for growing blueberry in Türkiye, leading and setting an example to NGOs for making project, decreasing pressure on forests and immigration figures from villages to urban areas are also among project objectives. Target group was selected literate people from among who live in village, have low income, getting on with agriculture and thinking of immigration to urban areas. Scantly agricultural diversity, not getting enough income making troubles in region and the villagers choose the way to immigrate from village because of the inefficient income of existent agricultural techniques. Because of this, most of the agricultural areas are not used and has been become meadows. Problems, necessities and objectives that caused to make this project have been explained shortly. Difficulties of arrangement stage after project invitations, writing project, preparing action plan, making budget, determining associate directorates and their roles; and cases of using budget originated between our country and EU's constitution, especially the problems and suggestions were tried to explained in this declaration while a university is implementing a project in Local Development Initiatives (LDI).

Keywords: EU Project, TR90, Local Development, Blueberry, Likapa, *Vaccinium*

1. Yaban Mersini (Likapa, Maviyemiş)

Yaban mersini (*Vaccinium* sp.) ılıman iklim kuşağına adapte olmuş bir bitki türü olup botanik olarak meyvesi gerçek üzümler grubunda yer almaktadır. Kültürü yapılmakta olan yüksek boylu (*Vaccinium corymbosum*), alçak boylu (*Vaccinium angustifolium*) ve tavşan gözü (*Vaccinium ashei*) olmak üzere üç farklı türü vardır. Alçak boylu çalı formunda olanların yetiştiriciliği daha zordur. 1906 yılında Amerika'da başlayan yaban mersini yetiştiriciliği günümüzde birçok çeşitle (kültivar) sürdürülmektedir (Çelik, 2008a).

Ülkemizde Karadeniz Bölgesinde Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun'da nemli, yüksek kesimlerde doğal olarak yetişen türleri (*V. vitis-idea*, *V. myrtillos* ve *V. arctostaphylos*) bulunmaktadır. Islah çalışması sonucunda Amerika'da üretilen kültürleri, yabani olanlara göre daha iri taneli ve daha dayanıklı, sert meyvelere sahiptir (Çelik, 2005a; Çelik, 2005b). Bu sebeple kültür fidanlarıyla kurulacak bahçelerde hem ürün verimi daha fazla olacak hem de meyveler daha uzun süre saklanabilecektir.

Yaban mersini (Likapa), ülkemizde mavi yemiş, ligarba, ayı üzümü, morsivit, çalı çileği, Trabzon çayı gibi isimlerle, yurt dışında ise blueberry olarak tanınmaktadır. Avrupa ve Amerika'da meyveleri reçel, marmelat, pasta, pekmez, meyve suyu, meyveli yoğurt, dondurma, meyveli çörek, şarap gibi pek çok gıda malzemesi yapımında kullanılmaktadır. Yapraklarından çay yapılırken, kökleri, meyveleri, çiçekleri ve yine yaprakları ilaç sanayisinde değerlendirilebilmektedir. Kurutulmuş meyveleri öğütülerek şeker hastaları için tatlandırıcı olarak kullanılabilir. Sağlık açısından pek çok yararı olan meyveleri antioksidan madde içeriği en yüksek olan bahçe bitkisidir (Çelik, 2005a; Çelik, 2008a, Çelik, 2008b).

Taze meyve olarak veya tatlılarda kullanılan meyveleri şoklanarak veya konserve yapılarak da depolanabilir. Mineral ve vitaminlerce zengin olan meyveler sodyum içermezken kalp sağlığı ve ritmi için önemli olan potasyum içeriği son derece yüksektir. Ayrıca, sakaroz içeriği %3 iken invert şekerler bakımından yani glikoz (%48) ve fruktoz (% 49) içeriği son derece yüksektir. Bundan dolayı kan şekerini düşürmekte ve kurutulmuş toz haline getirilen yaban mersini şeker hastaları için tatlandırıcı olarak kullanılabilir (Çelik, 2008a).

Yaban mersini çalı formunda ve çok yıllık bir bitki olup kışın yaprağını döker. Ekonomik ömrü 35-40 yıl arasındadır. Toprak şartlarının uygun olduğu yerlerde çevre düzenlemesinde, park ve bahçelerin güzelleştirilmesinde kullanılabilir. Yaban mersini kültürlerinde açan çiçeklerin %80'inin meyve bağlaması tam ürün için yeterli olmaktadır. Böcekler, özellikle de bal arıları ile tozlanır. Polenleri yapışkan ve ağır olduğu için rüzgarla taşınmaz. *Bombus* arıları gibi yalnız yaşayan yaban arıları çiçekleri sallayarak veya ses çıkararak anterlerdeki polenlerin dökülmesini sağlarlar.

Karadeniz Bölgesinde asitli toprakların bulunduğu, ladin, kayın, orman gülü, kızılığaç, çam türleri ve eğrelti otu ile doğal ayı üzümünün (likapa, *Vaccinium* sp.) yetiştiği ormanlara yakın yerlerde bu bitki kolayca yetişebilir. Bölgede 300 m ve yukarı rakımlara çıkılarak (Rize’de 150 m rakıma kadar inilebilir), kuvvetli asit ve organik maddece zengin topraklar seçilerek yaban mersini (mavi yemiş) bahçeleri tesis edilebilir (Çelik, 2008a, Çelik 2008b). Yaban mersini 5.5 seviyesine kadar pH’yı tölere edebilirlerse de en iyi gelişme 4.2 ile 5.5 arasındaki pH değerlerinde olmaktadır. Bu yüzden yetiştiriciliğe geçmeden önce toprak pH’sı mutlaka ölçülmelidir (Çelik, 2008a; Sarıyıldız, 2008).

1 dekar alandan yaklaşık 1.5-5 ton meyve üretilmesi mümkün olup, 2007 Ankara manav satış fiyatı 20 YTL/kg’dır. Bahçeden satış fiyatıysa 5-7 YTL/kg’dır (Çelik, 2007). Bu durumda dekar başına gelir 7500-35000 YTL arası değişmekte olup, çay ve fındık gelirlerinin en az 10 kat üzerindedir. Bölgede önemli miktarda üretilen fındıkta dekar başına gelir yaklaşık 577 YTL, yaş çay da ise 780 YTL’dir (Anonim, 2007). Ekonomik değeri, arzın olmaması nedeniyle çok yüksek olan bu tür bölgemizde yeterince tanınmamakta ve üretilmemektedir.

2. Bölgede Belirlenen İhtiyaç ve Sorunlar

Artvin İl Gelişim Planı, Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı, Tarım Sektörü ve Ormanlık Sektörü Raporlarına göre belirlenen sorunlar aşağıdaki gibidir (Anonim, 2005):

Kırsal kesimde yaşanan yoğun göç: Artvin’in 1985 yılında 31 olan nüfus yoğunluğu il dışına göç sonucu 2000 yılında 26’ya düşmüş olup, nüfus yoğunluğu bakımından Karadeniz Bölgesinde son sırada, Türkiye’de ise Tunceli’den sonra sondan ikinci sırada bulunmaktadır. 1990-2000 köy nüfus sayımları karşılaştırıldığında ise köy nüfusunda %17.9 azalma tespit edilmiştir. Baraj inşaatlarından etkilenerek köylerini terk etmek zorunda kalan köylüler alternatif iş olmaması nedeniyle il merkezine veya il dışına göç etmek zorunda kalmaktadırlar.

İlde toplam kültür arazisi varlığının % 4’ü kullanılmayan arazilerdir. İl yüzölçümü ile karşılaştırıldığında bu rakam küçük gibi görünse de Artvin gibi kırık ve dağlık arazi yapısına sahip bir il için 6400 dekarlık bir alan oldukça önemlidir.

Tarımsal eğitim faaliyetlerinin yetersiz olması: Teknik donanımın yeterli olmaması çiftçiye görsel ve uygulamalı eğitim olanağını ortadan kaldırmaktadır.

İlde arazi eğiminin oldukça yüksek olması: İlde arazi eğiminin yüksek olması beraberinde toprak erozyonunu getirmekte ve tarımsal faaliyeti kısıtlayan önemli bir engel olarak görülmektedir (Yüksek ve Ölmez, 2002).

Tarım alanlarının terk edilmesi: Ekilebilir tarım arazilerinden kullanılmayan ve çayırılık olarak terk edilen 28029 ha alan atıl durumdadır. Bu alanlar bölge ekonomisine kazandırılmalıdır.

Pazarlama koşullarının yetersizliği: Üretim planlamasının ilk aşaması pazarlamadır. Üretilen ürünün nereye, ne kadar ve hangi koşullarda satılacağına üretimin ilk aşamasında planlanması gerekmektedir. Artvin ilinin arazi yapısı, yol durumu ve iklim koşulları dikkate alındığında pazarlama konusunda büyük sorunların yaşandığı görülmektedir.

Ürün deseninin basit olması: İlin en önemli gelir kaynağını çay ve fındık oluşturmakta bu da yalnızca Arhavi, Borçka ve Hopa ilçeleri ile sınırlı kalmaktadır. Ürün deseninin basit oluşu, bu ürünlerin piyasasındaki dalgalanmalar karşısında ilin tarımsal gelirlerinde önemli değişimlere yol açmaktadır.

Ormanlık Sektörü Raporu ve Artvin Orman Bölge Müdürlüğünden alınan bilgilere göre ormanlardan yasa dışı faydalanmalar ormanların korunmasındaki en önemli sorunlardan biridir. Kırsal yoksulluğun hat safhada olduğu, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi ve refah düzeyi düşük olan orman köylüleri, yaşamak ve hayatlarını sürdürülebilmek için ister istemez orman kaynakları üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Bu baskı giderek orman kaynaklarının nitelik ve

nicelik olarak zarar görmesine, ormanların parçalanmasına, sınırlarının daralmasına, yasadışı faydalanmaların artmasına, dolayısıyla sürdürülebilirliğinin tehlikeye düşmesine neden olmaktadır (Anonim, 2005).

3. Projenin Genel Amaçları

Proje sahibi Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi Dekanlığı olan ve Orman Bölge Müdürlüğü ile Tarım İl Müdürlüğü tarafından desteklenen, TR 0502.02/LDI/172 sözleşme numaralı AB destekli bu eğitim projesinde, tarımsal üretim tekniklerinin ve becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunarak bölgedeki insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölgede gelir getirici faaliyetlerin artırılmasına katkıda bulunarak bölgenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Ekonomik değeri oldukça yüksek olan yaban mersini (likapa, maviyemiş) (*Vaccinium* sp.) yetiştiriciliği, toprak, ekoloji ve fidan yetiştirme teknikleri konusunda eğitim verilmesiyle, gelir düzeyi düşük Artvin yöresi köylü ve çiftçilerine (29'u kadın 85 kişi) yaban mersini yetiştiriciliği mesleği tanıtılmış ve bu konuda gerekli bilgi ve beceriyi kazanmaları sağlanmıştır. Projenin sürdürülebilirliği için bir eğitim destek merkezi ve uygulama bahçesi kurulmuştur. Ayrıca ileriki yıllarda yaban mersini yetiştiriciliği konusunda gönüllü eğitim vermesi amacıyla 20 orman mühendisi ve/veya ziraat mühendisine yaban mersini yetiştiriciliği eğitimi verilmiştir. Türkiye'nin yaban mersini yetiştiriciliğine en uygun doğal ortamlarından biri olan Artvin'in boş (çayır) tarım alanlarının en iyi şekilde değerlendirilmesi, bölgedeki STK'lara proje üretimi konusunda örnek olunması ve ormanlar üzerindeki baskının ve köyden kente göçün azalması yine projenin amaçları arasında yer almaktadır.

Hedef grup olarak öncelikle gelir düzeyi düşük, köyde yaşayan ve tarımla geçinenler ile kente göç etmeyi düşünenler arasından okur-yazar köylüler seçilmiştir. Artvin'de köylü nüfusun büyük çoğunluğu dar gelirli olup, tarım ve ormancılık işleriyle geçinmeye çalışmaktadır. Ancak tarımsal tür çeşitliliğinin az olması, yeterli gelir getirmemesi sıkıntılar yaratmakta mevcut tarım yöntemleriyle tarımdan yeterli geliri elde edemeyen köylüler köyden göç etmek yolunu seçmektedirler. Bu nedenle tarım alanlarının büyük bir kısmı kullanılmamakta ve çayır alanına dönüşmüş durumdadır.

4. Projedeki Faaliyetler

Projenin kabul edilmesi ve sürecin başlamasının ardından aşağıdaki faaliyetler gerçekleştirilmiştir.

Faaliyet 1: Proje ekibinin oluşturulması

Proje Koordinatörü, Koordinatör Yardımcısı, Eğitim Destek Merkezi Sorumlusu, Danışman-Eğitimci ve Diğer Eğitimcilerin atanması Ocak 2008'e kadar tamamlanmıştır.

Faaliyet 2: Proje ofisinin ve bahçenin tesis edilmesi

Proje ofisi, iştirakçi kuruluş Orman Bölge Müdürlüğü tarafından projeye tahsis edilmiş odada oluşturulmuştur. 1 adet masaüstü bilgisayar, 1 adet renkli laser yazıcı, 1 adet ups cihazı, 1 adet telefon, 2 adet masa, 5 adet koltuk, 1 adet dosyalama için dolap alınarak proje ofisi tesisi edilmiştir.

Uygulama bahçesinin tesis edilmesi aşamasında yaban mersini fidanı, gerekli aksesuarlarıyla birlikte damlama sulama sistemi, bahçenin etrafını çevirmek için demir direk ve kafes tel alınmıştır. Bahçe tesisi aşamasında toprak PH'sının yüksek olması nedeniyle PH'yı düşürmek için alanda çeşitli ıslah çalışmaları yapılmıştır.

Faaliyet 3: Eğitim materyallerinin hazırlanması

Bu aşamada eğitim (ders notları) ve tanıtım (el kitabı, tanıtım kitapçığı, broşür) materyalleri hazırlanmıştır. Bastırılan tanıtım materyalleri tanıtım toplantısına katılımcılara ve daha sonra ilgili köylü çiftçilere dağıtılmıştır. Ders notları ise eğitimlerde katılımcılara dağıtılmıştır.

Faaliyet 4: Proje tanıtım toplantısının yapılması

Tanıtım toplantısı hazırlığı olarak tanıtım materyalleri (tanıtım kitapçığı, broşür, afiş, davetiye) bastırılmıştır. Bastırılan afiş ve davetiyeler ilgili ilçeler ve merkezdeki protokol ve tarım ve ormancılıkla ilgili resmi ve sivil toplum kuruluşlarına ve muhtarlıklara gönderilmiştir. Afişler ise köylere de gönderilmek yoluyla köylü ve çiftçilerin görebileceği yerlere astırılmıştır. Ayrıca yerel radyo ilanı yaptırılarak proje tanıtım toplantısı duyurulmuştur. Projenin tanıtımı ve dış denetimi sağlamak amacıyla www.vaccinium.org adresli bir web sitesi hazırlanmıştır.

Proje tanıtım toplantısında Orman Fakültesi adına Dekan Yardımcısı Doç. Dr. Aydın TÜFEKÇİOĞLU, Danışman-Eğitimci Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK ve Proje Koordinatörü Doç. Dr. Zafer ÖLMEZ konuşma yaparak Artvin halkını proje ve Avrupa Birliği mali katkısı konusunda bilgilendirmişlerdir. Toplantı sonunda katılımcılara yaban mersini içerikli kanepeler, yoğurt vb. çeşitli yiyecek ve içecekler ikram edilmiştir. Katılımcılara tanıtım materyalleri (el kitabı, tanıtım kitapçığı, broşür) ve “katılımcı başvuru formu” dağıtılmıştır.

Faaliyet 5: Kursiyerlerin seçilmesi ve eğitim

Başvuru yapanlar arasında 1. grupta eğitim almak üzere 40 köylü, 2. grupta eğitim almak üzere 54 asil 7 yedek köylü, proje ekibi ve Tarım İl Müdürlüğü tarafından seçilmiştir. Katılımcı listesi web sayfasında yayınlanmış ayrıca katılımcılar telefonla irtibat numaralarından aranarak eğitimin tarih ve saati, ilçelerden gelecek araçların kalkış saati ve yeri konusunda bilgi verilmiştir. 1. grup eğitime 36 kişi katılmıştır. Katılımcılara 16 saat Fidan Yetiştirme Teknikleri dersi, 24 saat Toprak Bilgisi ve Ekoloji dersi, 40 saat Yaban Mersini yetiştiriciliği dersi eğitimciler tarafından verilmiştir. Eğitimler sırasında Seyitler yerleşkesinde bulunan uygulama bahçesi ziyaret edilerek katılımcılara toprak, fidan ve bahçe tesisi konusunda eğitimler verilmiştir. Kursiyerler otobüsle Trabzon-Hayrat İlçesinde bulunan Nuhoglu Vakfına ait yaban mersini bahçesine götürülerek orada uygulamalı eğitim yapılmıştır. 2. grup eğitimlere 49 kişi katılmıştır.

Eğitimlerde her iki grupta da katılımcıların geliş-gidişleri için Arhavi-Hopa ve Borçka güzergahı için 2 adet minibüs kiralanmış, ayrıca katılımcılara öğlen yemeği verilmiştir.

3. grup eğitim için Orman Fakültesi öğretim elemanları, Orman Bölge ve İşletme Müdürlüğü çalışanları ve serbest orman/ziraat mühendislerinden 24 kişi başvuruda bulunmuştur. Eğitimde 32 saat teorik, 8 saat uygulamalı yaban mersini yetiştiriciliği dersi Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK tarafından verilmiştir. Seyitler yerleşkesinde bulunan uygulama bahçesi ziyaret edilerek katılımcılara toprak, fidan ve bahçe tesisi konusunda eğitimler verilmiştir. Uygulamalı eğitim için kursiyerler Trabzon-Hayrat İlçesinde bulunan Yaban Mersini bahçesine götürülmüştür.

Faaliyet 6: Değerlendirme ve sürdürülebilirlik faaliyetleri

Değerlendirme toplantıları iki ayda bir yapılmış olup, toplantılara Orman Fakültesi, Orman Bölge Müdürlüğü, Tarım İl Müdürlüğü temsilcileri ve proje ekibi katılmıştır. Proje değerlendirme raporları proje koordinatörü tarafından yapılan raporla Orman Fakültesi dekanlığına sunulmuştur. Hazırlanan raporlar ve faaliyetlerle ilgili tüm fotoğraflar web sayfasında da yayınlanmış olup dış denetim sağlanmıştır.

5. Proje Sonuçlarıyla İlgili Değerlendirmeler

- Eğitim verilmesi sayesinde katılımcılara yaban mersini yetiştiriciliği mesleğinin tanıtılması ve bu konuda gerekli bilgi ve beceriyi kazanmalarının sağlanması amaçlanmış olup, **29'u kadın 85 köylüye toplam 6544 saat** eğitim verilmiştir.
- İleriki yıllarda yaban mersini yetiştiriciliği konusunda gönüllü eğitim vermek amacıyla **24 orman/ziraat mühendisine 960 saat** eğitim verilmiştir. Eğitime Orman Fakültesi ve Orman Bölge Müdürlüğü çalışanlarının katılımı proje kapanışından sonra talepler karşısında eğitim verilmesini kolaylaştıracaktır.
- Gönüllü eğiticiler sayesinde Artvin'de yaban mersini yetiştiriciliği konusunda sürekli eğitim sağlanabilecektir. Orman Bölge Müdürlüğü binasında tahsis edilen proje ofisinden yapılacak koordinasyonla yetiştiricilerin sayısının artırılması için çaba harcanacaktır.
- Yapılan tanıtım toplantısı ve eğitim alan köylülerin çevrelerini bilgilendirmeleri sonucu konuya ilgi artmıştır. Pek çok kişi telefonla proje ofisini arayarak bilgi, belge ve fidan talebinde bulunmuş olup gerekli bilgiler verilmiştir.
- Örnek yaban mersini uygulama bahçesi (1000 m²) kurularak uygulamalı eğitimlerde kullanmak ve bölgeye örnek teşkil etmesini sağlamak, ileriki yıllarda üretim materyali alınarak Orman Fakültesi Fidanlığında ucuz fidan yetiştirilmesini sağlamak amaçlanmıştır. İleriki yıllarda bahçeden çelik veya doku alınarak ucuz fidan üretimi çalışmalarına başlanacaktır.
- Meyvenin pazarlanmasında her hangi bir sorun yaşanmayacağını ve maddi getirisinin oldukça fazla olduğunu gören katılımcılar veya nihai faydalanicıların büyük bir kısmının bu türün yetiştiriciliğini yapmak konusunda çok istekli olduğu eğitim sonrası yapılan anketlerden ve katılımcılarla yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır. Sahil kesiminde (Hopa, Arhavi) küçük çaplı tesis kuranlar bulunmakta olup, profesyonel olarak bu işe başlamayı hatta fidanlık kurmayı planlayan katılımcılar bulunmaktadır.
- Eğitime katılmadığı halde pek çok kişi web sayfasını inceleyerek veya eğitime katılanlardan duyduklarıyla konuyla yakından ilgilenmektedirler. Özellikle büyük şehirlerde yaşayan ve blueberry adıyla bitkiyi tanıyan Artvinli kişiler proje ofisini arayarak boş tarım veya çayır alanlarının olduğunu söyleyerek, fidan temini, kuruluş maliyetleri konusunda ve teknik konularda bilgi talebinde bulunmaktadır.
- Türkiye'nin yaban mersini yetiştiriciliğine en uygun doğal ortamlarından biri olan Artvin'in boş (çayır) tarım alanlarının en iyi şekilde değerlendirilmesi ve bu sayede bölge ekonomisine katkı sağlanması amaçlanmış olup, katılımcıların bir kısmı boş (çayır) tarım alanı sahiplerinden seçilmiştir.
- Bölgedeki sivil toplum kuruluşlarına (STK) proje üretimi konusunda ve bölgenin kalkınmasına katkı sağlanması konusunda örnek olmak amaçlanmış olup tanıtım toplantısına tüm STK'lar davet edilmiştir.
- Projenin temel amacı tarımsal üretim tekniklerinin ve becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunmak, gelir getirici aktivitelerin çeşitlendirilmesi ve bölgedeki insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmaktır. Bu sayede bölgedeki gelir düzeyi düşük köylülerin ekonomik durumlarının iyileşmesi sağlanarak **doğal çevrenin en önemli öğeleri olan ormanların üzerindeki baskılar azaltılarak** korunması sağlanacaktır.

- Orman Fakültesi ve Orman Bölge Müdürlüğü yaban mersininin (ayı üzümü) bölgede doğal olarak yetişen türlerinden iri ve uzun süre saklanmaya uygun meyveleri olan bireylerin tespitini ve çoğaltılmasını sağlayacak yerli kültürün araştırılması ve üretilmesi projesini hazırlayarak, bu sayede yöreye tam uyum sağlayacak ve daha ucuz fiyatla temin edilebilecek fidanlar üretilenilecektir. Bu şekilde dışa bağımlılık da son bulacak veya azaltılacaktır.
- Ara ve nihai rapor proje ekibi tarafından hazırlanmıştır. Raporlar Merkezi Finans ve İhale Birimine (MFİB), Proje Uygulama Birimine (PUB) ve AB Türkiye Delegasyonu'na sunulmuştur. Böylece projenin takibi sağlanmıştır.
- Proje faaliyetleri ayrıca PUB ve Artvin Valiliği tarafından görevlendirilen izleme uzmanları ve MFİB uzmanları tarafından denetlenmiştir. Dış değerlendirme proje kapsamında sonra dış denetçi yeminli mali müşavir tarafından yapılmıştır.

6. Projenin Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler ve Öneriler

Bu projenin hazırlanmasına neden olan ihtiyaç ve sorunlar, amaçlar, faaliyetler ve proje çıktıları yukarıda belirtilmiştir.

Proje çağrılarını açıklandıktan sonraki hazırlık aşaması, projenin yazılması, faaliyet planının hazırlanması, bütçesinin oluşturulması, iştirakçi kuruluşların ve sağlayacakları katkıların belirlenmesi sırasında yaşanan güçlükler ile proje kabulünden sonra bütçenin kullanılması sırasında ülkemiz ve AB mevzuatlarından kaynaklanan sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yerel kalkınma girişimleri kapsamındaki bu projede, proje sahibinin üniversiteler olması durumundaki %10'luk eş finansmanı kurumun nakdi olarak karşılamaması güçlük yaratmıştır. Bu sorun proje koordinatörünün kurumdan aldığı maaşın bir kısmının projede eş finansman olarak sayılmasıyla çözülmüştür.
- AB projelerinde ödemelerin Euro para cinsinden yapılması ya da mali raporun Euro kuru üzerinden değerlendirilecek olması muhasebe açısından (örneğin bu projede dört farklı Euro kuru kullanılmıştır) sorun yaratmıştır. Kurda büyük dalgalanmalar olması durumunda proje bütçesi açık verebilir. Bu durumda farkın kurum tarafından veya koordinatör tarafından karşılanması gerekmektedir.
- Bu projelerde satın alınacak makina ve ekipmanların AB menşeli kuralına uygun ülkelerde üretilmiş olması gerekmektedir. Bilgisayar, yazıcı, fotoğraf makinası vb. cihazların son zamanlarda Uzak Doğu ülkelerinde üretiliyor olması nedeniyle, Türk Malı ya da AB Menşeli cihaz bulmak güç olduğundan, alınmak istenen malzemelerin satın alınması gecikmiştir.
- Proje bütçesinin hesaba aktarılması projenin başlama tarihinden yaklaşık 3,5 ay sonra gerçekleştiğinden işçi olarak çalıştırılan personel maaşları ve sigorta primlerinin ödemesi gecikmiştir. Projeler hazırlanırken yaklaşık 2-3 aylık kısma ödeme gerektirecek faaliyet konmaması uygun olacaktır.
- Yöremizde doğal olarak yetişen ayı üzümü türleri (*V. myrtillos* ve *V. arctostaphylos*) bulunmasına rağmen, yaban mersini türü (*Vaccinium corymbosum*) ve kültürleri Tarım Bakanlığının yayınladığı yerli çeşit listesinde bulunmadığından fidan ithalatında büyük sorunlar yaşanmaktadır. Proje yazım aşamasında üniversitelere projedeki adet kadar ithalat izni verilirken, 2008 yılı başında çıkarılan bir genelgeyle ithalatına izin verilen fidan sayısı 20'ye indirilmiştir. Ülkemizde sertifikalı fidan üretimi bulunmadığından, gerekli fidanın pahalı olması ve yurt dışından direkt olarak bahçe kurma amaçlı olarak ithal edilmesinin gerektiğinden çiftçilerin bahçe kurması büyük ölçüde sınırlanmaktadır.

Bu durumda bahçe kurmak isteyenler piyasadan orijini belli olmayan ve sertifikası bulunmayan fidanları satın alıp kullanmaktadırlar. Bu da gelecekte orijini belli olmayan bahçelerin kurulması nedeniyle elde edilen ürünlerin özellikle yurt dışına pazarlanmasında güçlükler çıkaracaktır.

Kaynaklar

- Anonim, 2005.** Tarım Sektörü ve Ormanlık Sektörü Raporları. Artvin İl Gelişim Planı (AGEP), Artvin Valiliği, Artvin.
- Anonim, 2007.** Tarım İl Müdürlüğü Verileri, Artvin.
- Çelik, H., 2005a.** Yaban Mersini (Likapa) Yetiştiriciliği. HASAD Yayınları, Ankara, 128 s.
- Çelik, H., 2005b.** Likapa, Çay ve Fındığa Rakip. Ege Karadenizliler Kültür vakfı Yayın Organı (EKAV), 2 (3): 63.
- Çelik, H., 2006.** Karadeniz Bölgesindeki Asitli Topraklar İçin Mükemmel Bir Meyve Likapa (Yaban Mersini). Çiftçi Dünyası, Of Ziraat Odası Yayın Organı, 2(2): 2-5.
- Çelik, H., 2007.** Türkiye'nin Yeni Meyvesi Olan Maviyemiş (Likapa) Karadeniz Bölgesinde Hızla Yayılıyor. HASAD, Aylık Tarım Dergisi, Bitkisel Üretim, 23(267): 36-40.
- Çelik, H., 2008a.** Yaban Mersini (Likapa) Yetiştiriciliği. Artvin'de Yaban Mersini (Likapa) Yetiştiriciliği Eğitimi Projesi, AÇÜ Orman Fakültesi Dekanlığı, Ders Notu, DOKAP LDI-172, Artvin, 103 s.
- Çelik, H., 2008b.** Maviyemiş (Yaban Mersini, Likapa) Yetiştiriciliği El Kitabı. Artvin'de Yaban Mersini (Likapa) Yetiştiriciliği Eğitimi Projesi, AÇÜ Orman Fakültesi Dekanlığı, DOKAP LDI-172, Artvin, 67 s.
- Sarıyıldız, T., 2008.** Ekoloji ve Toprak Bilgisi. Artvin'de Yaban Mersini (Likapa) Yetiştiriciliği Eğitimi Projesi, AÇÜ Orman Fakültesi Dekanlığı, Ders Notu, DOKAP LDI-172, Artvin, 82 s.
- Yüksek, T. ve Ölmez, Z., 2002.** Artvin Yöresinin İklim, Toprak Yapısı, Orman Alanları, Ağaç Serveti ve Ormanlık Çalışmalarıyla İlgili Genel Bir Değerlendirme. KAÜ Artvin Orman Fakültesi Dergisi, 3: 50-62.